

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

Γεωργίου Θ. Λυριτζή, συνταγματάρχου ε.α., Η Εθνική Εταιρεία και η δράσις αυτής

Δημ. Σπ. Τσαφάρας

doi: [10.12681/makedonika.394](https://doi.org/10.12681/makedonika.394)

Copyright © 2014, Δημ. Σπ. Τσαφάρας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσαφάρας Δ. Σ. (1977). Γεωργίου Θ. Λυριτζή, συνταγματάρχου ε.α., Η Εθνική Εταιρεία και η δράσις αυτής. *Μακεδονικά*, 17(1), 473–475. <https://doi.org/10.12681/makedonika.394>

Τέλος ο συγγραφέας δημοσιεύει τὸν κώδικα τῆς μονῆς, ποὺ ἀρχίζει τὸ 1863 καὶ περιλαμβάνει λογαριασμοὺς γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησὴ τῆς καὶ τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα μέχρι τὸ 1909. Τὸ βιβλίον τελειώνει μὲ μιὰ ἀγγλικὴ περίληψη, τὴ βιβλιογραφία καὶ τὸ εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Οἱ σαράντα πίνακες ἐκτὸς κειμένου, ποὺ ἀκολουθοῦν, συντελοῦν στὴν καλύτερη κατανόησι τῶν παρουσιαζομένου βιβλίου.

'Εταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΜΑΡΙΑ ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ - ΒΟΓΙΑΤΖΑΚΗ

Γεωργίου Θ. Λυριτζῆ, συνταγματάρχου ἐ.ἀ., 'Η 'Εθνικὴ 'Εταιρεία καὶ ἡ δράσις αὐτῆς, Κοζάνη 1970, 8ο, σελ. 344+53 εἰκόνες ἐντὸς κειμένου+4 χάρτες (οἱ 2 παρένθετοι).

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Λυριτζῆ γιὰ τὴν 'Εθνικὴν 'Εταιρεία καὶ τὴ δράση τῆς ἐκδόθηκε πρὶν ἑπτὰ χρόνια. Στὰ «Μακεδονικά» ὅμως μόλις ἑφέτος ἐστάλη ἀπὸ τὸν συγγραφέα, γι' αὐτὸ καὶ παρουσιάζεται καθυστερημένα.

'Η 'Εθνικὴ 'Εταιρεία κατὰ τὸν κ. Λυριτζῆ ἔσημείωσε ἀξίολογὴ ἐθνικὴ δράση—ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἶναι ἡ πρώτη ποὺ ὄργάνωσε ἐνοπλὴ ἀντίσταση κατὰ τὸν Βουλγάρων κομιτατζήδων στὴ Μακεδονία. 'Ο ἀτυχῆς ὅμως πόλεμος τοῦ 1897, ὁ Μακεδονικὸς 'Αγῶνας καὶ οἱ ἀπελευθερωτικὸι πόλεμοι τοῦ 1912-13 εἶχαν σάν συνέπεια ἀνὰ καλυφθῆ ἢ προσφορά τῆς. Γι' αὐτὸ ὁ συγγραφέας ἐπιδόθηκε στὴν ἀνίχνευση καὶ συγκέντρωση τῶν σχετικῶν μὲ τὴν 'Εθνικὴν 'Εταιρεία καὶ τὴ δράση τῆς στοιχείων μὲ τὸν σκοπὸ νὰ τὰ φέρῃ στὸ φῶς, ὥστε νὰ μὴν ἐξακολουθῆ νὰ παραμένῃ λανθάνουσα μιὰ ἱστορικὴ σελίδα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες ποὺ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ τὸ 1912, γιὰ νὰ κρατηθῆ ἡ Μακεδονία ἐλληνικῆ. Στὴν ἐρευνητικὴ προσπάθειά του ὁ κ. Λυριτζῆς εἶχε τὴν καλὴ τύχη νὰ βρῆ μέρος τοῦ ἀρχείου τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας ποὺ ἀπόκειται στὰ Γενικά 'Αρχεῖα τοῦ Κράτους, καθὼς καὶ ἓνα μικρὸ τμήμα τοῦ ἴδιου ἀρχείου ποὺ φυλάγεται στὴν 'Ιστορικὴ καὶ 'Εθνολογικὴ 'Εταιρεία. 'Ετσι μὲ τὰ στοιχεῖα τῶν ἀρχεῖων ἐγγράφων καὶ μὲ πληροφορίες ἐρανισμένες ἀπὸ διάφορα δημοσιεύματα ἔγραψε τὸ βιβλίον του, ποὺ περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς κεφάλαια:

1. «Τὸ ρυσις καὶ ὀργάνωσις καὶ γενικὰ τῆς δράσεως τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας» (σ. 7-16). 'Ο συγγραφέας στὸ κεφάλαιον αὐτὸ κάνει λόγο γιὰ τὰ αἷτια ποὺ προκάλεσαν τὴν ἰδρυση τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας, τὸν σκοπὸ καὶ τὴν ὀργάνωση, τὴν αὐξηση τῶν ἐταίρων, τὴ διοίκηση, τὴν ἐξάπλωση στὸ πανελλῆνιον, τὸ πρόγραμμα, τὴς φιλοδοξίες, τὴ δύναμη, τὴς ἐνέργειες γιὰ τὴν πολεμικὴ προπαρασκευὴ τῆς χώρας, τὴν καθιέρωση ἀπονομῆς ἀπὸ τὸν λαὸ τοῦ ὀφειλομένου σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἐθνικὴν σημαία. Τέλος ὁ συγγραφέας δίνει ἓνα γενικὸν διάγραμμα τῆς κυριώτερης δράσεως τῆς 'Εταιρείας.

2. «Τὸ Μακεδονικὸν ἀνταρτικὸν κίνημα τοῦ 1896» (σ. 17-121). Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ, ποὺ εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερον τοῦ βιβλίου, ὑποδιαιρεῖται στὰ ἐξῆς ὑποκεφάλαια: α) «Προεισαγωγικὲς πληροφορίες». 'Αναφέρονται τὰ αἷτια τῆς ἀποστολῆς ἀνταρτικῶν σωμάτων στὴ Μακεδονία, τὰ προκαταρκτικὰ τῆς συγκροτήσεως τῶν σωμάτων, ἡ σύνταξις κανονισμοῦ, ἡ διατύπωση ὄρκου καὶ ὁ καταρτισμὸς τῶν σωμάτων, ὁ χαρακτήρας, ἡ σύνθεσις, ἡ στολὴ, ὁ ὄπλισμὸς τῶν σωμάτων, ἡ ἀνταρτικὴ ὀνοματοθεσία, τὸ ἔγγραφο ἀναγνωρίσεως ἀνταρτῶν καὶ οἱ εἰδικὲς ἐντολὲς καὶ ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς. β) «Δράσις τῶν σωμάτων τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας»: 'Ἐδῶ ὁ συγγραφέας προβαίνει σὲ λεπτομερικὴ περιγραφὴ τῆς δράσεως τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ποὺ κατάρτισε, ἐξώπλισε καὶ ἐχρηματοδότησε ἡ 'Εθνικὴ 'Εταιρεία καὶ ἔστειλε στὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ἐμψυχώσουν τοὺς καταδυναστευομένους 'Ἑλληνας καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες. Τὰ σώματα αὐτὰ μὲ ἐπικεφαλῆς κατὰ τὸ πλεῖστον Μα-

κεδόνες άρχηγούς, αλλά και Μακεδόνες άντάρτες, ήσαν του Μπρούφα, του Πλατή και Χρ. Βερβέρα, του Παπαδήμου, του Παν. Βερβέρα, του Βελέντζα και Λεπενιώτη, του Ντίνα, του Γκρούτα. του Βελούλα, του Καρβέλα. γ) «Δ ρ ᾱ σ ι ς ἄ λ λ ω ν ἄ ν τ α ρ τ ι κ ῶ ν σ ω - μ ᾶ τ ω ν»: 'Ο συγγραφέας εθεώρησε σκόπιμο νά συμπεριλάβη ἔδω και τή δράση ἄλλων άνταρτικῶν σωμάτων, πού βέβαια δέν κατάρτιστηκαν ἀπό τήν 'Εθνική Έταιρεία, ἀλλά προήλθαν ἀπό διαμελιστά σωμάτων αὐτῆς ἢ συγκροτήθηκαν με ἰδιωτική πρωτοβουλία. Τέτοια σώματα ήσαν του Τάκη του Περήφανου, του Λάζου, του Ζήση Λεπενιώτη, του Ζαρκάδα, του Καταρραχιά, του Νταβέλη του νέου, του Ναούμ Σπανού, του Στέργιου Κατατάσου, του 'Αρκούδα, του Βαλέτα, του Γιαχνή, του Λελούδα, του 'Αλεξάκη κ.λ. δ) «'Ε π ι λ ε - γ ὀ μ ε ν ω»: Στά ἐπιλεγόμενα του παρόντος κεφαλαίου ὁ συγγραφέας περιγράφει τις περιπέτειες διαφόρων άνταρτῶν, τήν ἐνθουσιώδη ὑποδοχή του άνταρτικού κινήματος ἀπό τόν ἑλληνικό λαό και τούς Μακεδόνες, τήν ἀρνητική στάση τῆς ἐπίσημης 'Ελλάδος, τις ἀντιδράσεις τῆς Τουρκίας, τις καταπιέσεις του 'Ελλήνων Μακεδόνων ἀπό τις τουρκικές ἀρχές, τήν ἐνόχληση τῶν Βουλγάρων, Σέρβων και Ρουμάνων. 'Επίσης ἔδω γίνεται λόγος γιά τό πῶς εἶδαν τό άνταρτικό κίνημα οἱ ξένοι (πρόξενοι Μ. Δυνάμεων, τύπος κ.λ.), γιά τις ἐνεργητικές συνέπειες του κινήματος γιά τούς Μακεδόνες, γιά τις ἀπώλειες τῶν άνταρτῶν, γιά τήν περιθάλψη τῶν θυμάτων και τις προσπάθειες τῆς 'Εθνικῆς Έταιρείας γιά ἀπελευθέρωση τῶν αἰχμαλώτων, γιά τὰ ἠθικά ὄφελήματα του κινήματος και τή σχέση του με τόν Μακεδονικό 'Αγώνα. Τέλος ὁ συγγραφέας κάνει λόγο γιά τὰ πάνδημα μνημόσυνα σ' ὅλες τις πόλεις και κομποπόλεις τῆς 'Ελλάδος ὑπέρ τῶν πεσόντων ὄπλαρχηγῶν και άνταρτῶν του μακεδονικού κινήματος, γιά τήν ἔκδοση του «Μακεδονικού 'Ημερολογίου» και κλείνοντας τό κεφάλαιο παραθέτει ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπό τό άνταρτικό κίνημα του 1896.

3. «'Η ἄ ν τ α ρ τ ι κ ῆ δ ρ ᾱ σ ι ς τ ῶ ν π α ρ α μ ο ν ῶ ν τ ο ὺ ἑ λ λ η ν ο τ ο υ ρ κ ι - κ ο ὺ π ο λ ῆ μ ο υ τ ο ὺ 1897» (σ. 122-174). 'Η Έθνική Έταιρεία, ἔπειτα ἀπό τις ἐπιτυχίες πού σημείωσαν τό άνταρτικό σώματα στη Μακεδονία τό 1896, συνέχισε με μεγαλύτερο ἐνθουσιασμό τις δραστηριότητές της στίς ἀρχές του 1897. 'Ετσι ἤλθε σέ συνεννόηση με τόν φιλέλληνα 'Αγγλο Μίλτον Κόρρυ γιά ἐγκατάσταση άνταρτικῆς βάσεως στόν 'Αθῶ, ὅπου ὁ τελευταῖος διηύθυνε μιὰ ἔταιρεία λατομείων και μεταλλείων. 'Αγνωστο γιατί—λέιπουν τά σχετικά στοιχεία—τό τολμηρό και μεγαλεπήβολο αὐτό σχέδιο ἔμεινε μόνο στό χαρτιά. 'Επίσης ἡ Έθνική Έταιρεία ὄργάνωσε και ἀπέστειλε, χωρίς ὄμως ἀποτέλεσμα, τριμελή ὀμάδα στήν Καβάλα γιά τήν ἀνατίναξη γέφυρας και σήραγγας τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως-Θεσσαλονίκης. Τό σχέδιο αὐτό, χωρίς πιᾶ ἀνάμιξη τῆς Έθνικῆς Έταιρείας, ἀλλά με τήν ἔγκριση και τή βοήθεια τῆς ἴδιας τῆς Κυβερνήσεως, ἀνέλαβε νά ἐκτελέση τό σῶμα του Δημαῤ, πού και αὐτό ὄμως ἀπέτυχε και διαλύθηκε. Στη συνέχεια ὁ συγγραφέας ἐξιστορεῖ με κάθε λεπτομέρεια τήν ὄργάνωση, τήν εἰσβολή στη Μακεδονία, τήν πολεμική δραστηριότητα και τήν ἀποτυχία του μεγάλου άνταρτικού σώματος ὑπό τόν Γ. Καγαλόπουλο. Με κρίσεις γιά τήν ἀποτυχία του σώματος του Καγαλόπουλου, με μερικά ποιήματα και διάφορα «σκόρπια σημειώματα» τελειώνει τό κεφάλαιο αὐτό.

4. «'Η Έ θ ν ι κ ῆ Έ τ α ι ρ ε ῖ α με τ ᾱ τ ὶ ν π ὴ λ ῆ μ ο τ ο ὺ 1897 και ἡ μέ χ ρ ι τ ῆ ς δ ι α λ ῦ σ ῆ ς τ ῆ ς» (σ. 175-178). Στό πάρα πολύ μικρό αὐτό κεφάλαιο γίνεται λόγος γιά τή μείωση του γοήτρου τῆς Έταιρείας, ἔπειδή θεωρήθηκε αὐτή ἡ μόνη ὑπεύθυνη γιά τό ἄδοξο τέλος του πολέμου. 'Η Κυβέρνηση ζητεῖ τή διάλυσή της, ἀλλ' ἡ Έταιρεία ἐπιζητῆ μέχρι τό τέλος του 1900, ὁπότε ἀναγκάζεται νά διαλυθῆ. Κατά τό χρονικό διάστημα 1897-1900, μολοντί τό κλίμα εἶναι δυσάρεστο, δέν ἀδρανεῖ. 'Εκλέγει νέο διοικητικό συμβούλιο, ἐξετάζει τήν ἀντιμετώπιση τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν στη Μακεδονία, ἀσκεῖ φιλανθρωπικό ἔργο στο ἐξωτερικό, χορηγεῖ χρηματικά βοηθήματα στίς χῆρες και τὰ ὄρφανὰ τῶν πεσόντων στά κινήματα του 1896 και 1897. 'Επίσης ἡ Έταιρεία φροντίζει γιά τήν ἀποφυλάκιση τῶν αἰχμαλώτων και βοηθεῖ τούς ἀποφυλακισμένους. Τά χρήματα πού ἀπέμειναν

κατά τή διάλυσή της, καθώς και τὸ πολεμικὸ ὕλικὸ κ.λ., τὰ παρέδωσε στὴν «Πανελληνία Σκοπευτικὴ 'Εταιρεία» μὲ τὴν ὑποχρέωση ἢ τελευταία νὰ διαθέσῃ ποσὸ 30.000 δρχ. γιὰ τὴν Ἴδρυση Ἱπποφρονεῖων τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴ χορήγηση βοθημάτων στὶς χήρες τριῶν φονευθέντων ὀπλαρχηγῶν.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Λυριτζῆ ὀλοκληρῶνεται μὲ τὶς ὑποσημειώσεις κατὰ κεφάλαια, μερικές ἀρκετὰ μακροσκελεῖς, ἀλλὰ χρήσιμες κατὰ τὸν συγγραφέα γιὰ τοὺς πολλοὺς, τὸ παράρτημα ἐγγράφων, 53 τὸν ἀριθμὸ, μὲ σύντομη περίληψη τὸ καθένα, κατάλογο ἐγγράφων, συμπληρώσεις-διορθώσεις-ἐπανορθώσεις, συντομογραφίες, βιβλιογραφία, πίνακα εἰκόνων καὶ χαρτῶν, πίνακα περιεχομένων, παροράματα, πίνακα ὀνομάτων.

Ἐναντίρρητα ἡ εὐγενὴς φιλοδοξία τοῦ συγγραφέα, ποῦ διατυπώνει στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του, ὅτι δηλαδὴ ἐπιδόθηκε στὴ συγκέντρωση τῶν σχετικῶν μὲ τὴν 'Εθνικὴ 'Εταιρεία καὶ τὴ δράση της στοιχείων, «ὥστε νὰ μὴν ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ λανθάνουσα μιά ἱστορικὴ σελὶς ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας ποῦ ἐγίναν πρὶν ἀπὸ τὸ Δώδεκα, γιὰ νὰ κρατηθῇ ἡ Μακεδονία ἑλληνικὴ» πέτυχε σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ. Ὁ κ. Λυριτζῆς συγκέντρωσε, ὄχι χωρὶς ἀγάπη καὶ κόπο, πλῆθος στοιχείων σχετικῶν μὲ τὸ θέμα του, ποῦ ἦσαν ἢ ἐντελῶς ἀγνωστα (ἀρχαϊκὰ ἔγγραφα), ἢ ξεχασμένα καὶ δυσεύρετα σὲ σύγχρονα μὲ τὰ γεγονότα δημοσιεύματα (βιβλία, ἐφημερίδες κ.λ.), ἢ σκόρπια σὲ μεταγενέστερες ἐκδόσεις. Βέβαια ἡ ἐρευνα τοῦ κ. Λυριτζῆ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ τελειωτικὴ. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ βασικὰ ἓνα μέρος μόνο, τὸ μικρότερο, τοῦ ἀρχείου τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας εἶναι γνωστὸ. Τὸ μεγαλύτερο, ὅπως μὲς πληροφορεῖ ὁ συγγραφέας, δὲν γνωρίζει κανεὶς ποῦ βρίσκεται, ἀκόμη καὶ ἂν σώζεται, καὶ τοῦ ὁποῖο οἱ πληροφορίες θὰ εἶναι ὀπωσδήποτε σημαντικὲς γιὰ μιά ὀλοκληρωμένη μελέτη τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας. Ἐπειτα ὁ κ. Λυριτζῆς, μολοντὶ γράφει ὅτι «στὴν 'Εθνικὴ 'Εταιρεία κατελογίσθη ὅτι μὲ τὶς ἐνέργειές της ἔσυρε τὴν Ἑλλάδα στὸν ἀτυχῆ πόλεμο τοῦ 1897», δὲν συζητεῖ καθόλου τὸ θέμα αὐτό, ἐνῶ, νομίζομε, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ σοβαρὰ. Ἦταν ἢ δὲν ἦταν ὑπεύθυνη ἡ 'Εθνικὴ 'Εταιρεία γιὰ τὸν ἄδοξο αὐτὸ πόλεμο; Ἡ ἴδια ἡ 'Εθνικὴ 'Εταιρεία, βέβαια, μὲ τὴν «'Εκθεσὶν τῶν πεπραγμένων» τῆς ('Αθῆναι 1897), τὴν ὁποία φαίνεται νὰ ἀγνοῖ ὁ συγγραφέας, προσπαθεῖ νὰ ἀποσεισῇ τὴν εὐθύνη, καὶ εἶναι φυσικὸ. Δὲν εἶναι ὅμως ἀρκετὸ αὐτό. Ἀπαραίτητη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ ἱστορικοῦ. Τέλος θὰ ἠθέλαμε νὰ παρατηρήσομε ὅτι δὲν εἶναι σωστὸ σὲ δημοσιεύματα γιὰ πρώτη φορὰ ἔγγραφα νὰ παραλείπονται τμήματα, ἀδιάφορα μικρὰ ἢ μεγάλα, ἐπειδὴ κατὰ τὸν συγγραφέα δὲν ἐνδιαφέρουν τὸ θέμα. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος δὲν παρέχεται πλήρης ἢ εἰκόνα τοῦ ἐγγράφου καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲν ἀποκλείεται τὰ παραλείπομενα τμήματα νὰ ἔχουν ἀξία γιὰ κάποιον ἄλλο θέμα κ.λ.

'Εταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΔΗΜ. ΣΠ. ΤΣΑΦΑΡΑΣ

Γεωργίου Θ. Λυριτζῆ, Γεώργιος Παπαζήσης, ἀρχίατρος τοῦ στρατοῦ, ἐκ Βελβενδοῦ Κοζάνης (1833-1895). Σύνδεσμος Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Κοζάνης, ἀριθ. 10, Θεσσαλονίκη 1976, 8ο, σελ. 16.

Ἀπὸ τὸν γνωστὸ συγγραφέα κ. Γεώργιο Θ. Λυριτζῆ προέρχεται τὸ μὲ τὸν παραπάνω τίτλο ὀλιγοσέλιδο δημοσίευμα τοῦ «Σύνδεσμος Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Κοζάνης», ποῦ σκοπὸ ἔχει νὰ κἀνῃ εὐρύτερα γνωστὴ τὴν προσωπικότητα ἐνὸς διακεκριμένου Βελβενδινοῦ, τοῦ ἀρχίατρο Γεωργίου Παπαζήσης.

Ὁ Παπαζήσης γεννήθηκε καὶ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στὸν Βελβενδό. Τελείωσε τὸ γυμνάσιο καὶ σπούδασε τὴν ἱατρικὴ στὴν Ἀθήνα. Ἀμέσως μετὰ τὶς πανεπιστημιακὲς του σπουδές, ὑπακούοντας στὴ φωνὴ τῆς πατρίδος, πῆρε μέρος στὴν ἐπανάσταση τῆς Θεσσα-